

У зв'язку з цим видається за доцільне:

1. У процесі вдосконалення роботи бібліотечних закладів звернути особливу увагу на розвиток ІАС, налагодження їх співпраці з якомога більшим числом суспільних інститутів і загалу.

2. Удосконалювати ресурсну базу бібліотек, їх структуру, поповнення, механізми управління.

3. Рекомендувати заходи щодо посилення уваги в культурно-освітніх навчальних закладах при підготовці висококваліфікованих спеціалістів із документознавства та аналітичної роботи. Озбро-

ювати їх навиками й розумінням передових технологій обробки та аналізу інформації, аналітичної роботи.

4. Владним структурам, громадським організаціям сприяти розвитку ІАС і культурно-освітніх, насамперед бібліотечних установ.

*Олег Ворошилов,
заступник керівника СІАЗ,
завідділом, к. і. н.*

У роботі секції «*Національний бібліотечно-інформаційний ресурс: програми та технології збереження*» (наук. кер. — заступник генерального директора НБУВ, к. і. н. Л. В. Муха, вчений секретар — завідділом наукових технологій збереження фондів Центру консервації і реставрації НБУВ, с. н. с., к. б. н. Г. М. Новікова) взяло участь 48 фахівців (23 з них — представники НБУВ). Було заслухано 14 доповідей, співробітниками НБУВ зачитано вісім, шість — працівниками інших бібліотек та архівів, зокрема Бібліотеки Народової (Варшава), Державної бібліотеки Німеччини (Берлін), Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка, Державної наукової медичної бібліотеки України, Державної історичної бібліотеки України, Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства, Центральної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української Академії аграрних наук, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», Державного національного університету технологій та дизайну, Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки (усі — Київ). Глибоко і всебічно розглядалися питання превентивної консервації документних фондів бібліотек та архівів; сучасні технології збереження книжкових пам'яток, нотних видань, газетних фондів та організація пожежної безпеки у сховищах; забезпечення повноти ІР суспільства шляхом депозитарного зберігання історичної літератури; правовий аспект зберігання фондів у бібліотеках України. У доповідях зазначалося, що від вирішення проблеми довготривалої збереженості документів залежить збереження для прийдешніх поколінь національного історико-культурного й наукового надбання та забезпечення загальнодоступності документально зафіксованої інформації та знань.

Як свідчить досвід держав членів Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій (IFLA) та Міжнародної ради архівів, успішне розв'язання цієї проблеми можливе лише за умов кооперування зусиль бібліотек та архівів на державному рівні в рамках національної програми. Таку Програму збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000—2005 рр. було розроблено в Україні і затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1999 р., № 1716. Згідно з цією Програмою необхідно:

- ❖ координувати роботу установ та організацій стосовно обліку, консервації й репрографії бібліотечних фондів, а також фінансові, матеріально-технічні і трудові ресурси для забезпечення довготривалої збереженості документів;
- ❖ залучати науковий потенціал країни для розроблення і впровадження новітніх технологій консервації й репрографії;
- ❖ розробити систему єдиного загальнодержавного обліку документально зафіксованих пам'яток національного культурного надбання, зокрема старовинних рукописів, рідкісних і цінних видань;
- ❖ створити міжвідомчі центри консервації й репрографії при національних та найбільших державних бібліотеках, а також галузеві і регіональні служби репрографії та ремонтно-палітурних робіт при державних архівах і обласних універсальних наукових та відомчих бібліотеках;
- ❖ забезпечити безпеку фондів бібліотек і архівів.

В опрацюванні Національної програми України безпосередню участь брали фахівці Центру консервації і реставрації НБУВ. За результатами анкетування бібліотек та архівів України із сукуп-

© Ворошилов О. В., Київ, 2001

ним 26-мільйонним фондом було проаналізовано стан умов зберігання; рівень організаційного, матеріально-технічного, фінансового та кадрового забезпечення; визначено пріоритетні напрями організації збереження державного документного фонду та обсяги фінансування окремих проектів Програми.

Стан із її запровадженням висвітлили у своїх доповідях: заступник генерального директора НБУВ, к. і. н. **Л. В. Муха** і вчений секретар Українського державного НДІ архівної справи та документознавства, к. і. н. **А. К. Шурубур**. Наголошувалось на необхідності системного підходу до вирішення всього комплексу наукових, методичних, організаційних, матеріально-технічних і кадрових завдань, а також важливість цільового фінансування діяльності бібліотек та архівів щодо збереження і консервації фондів.

Кожна окрема бібліотека або архів, підкреслили доповідачі, має розробити свою програму збереження фондів на перспективу із визначенням її стратегічних напрямів, скласти план виконання першочергових проектів/заходів.

Пріоритетно-стратегічним напрямом вважається превентивна консервація, яка охоплює контроль за режимами зберігання і зовнішніми екологічними факторами; готовність до можливих надзвичайних ситуацій та ліквідації їхніх наслідків; навчання персоналу бібліотек і архівів та користувачів з питань забезпечення збереженості документів.

Перспективна програма покликана завчасно попереджувати можливі пошкодження й уповільнювати темпи природного старіння матеріалів документів. Вона має базуватися на сучасній природничо-науковій концепції збереження, яка враховує властивості і технології виготовлення матеріалів; механізми пошкодження та швидкість старіння матеріальної основи документів (МОД); умови зберігання й використання; технології консервації, стабілізації та реставрації.

Особливий інтерес учасників секції викликав досвід НБУВ щодо комплексного підходу до розв'язання проблеми збереження фондів, висвітлений у доповіді **Г. М. Новікової**. За результатами наукових досліджень у рамках екологічного моніторингу книгосховищ у ЦКР НБУВ розроблено систему забезпечення збереження фондів, що базується на наукових засадах та способах організації робіт, спрямованих на забезпечення довготривалої збереженості документів. Пріоритетним у структурі цієї системи є превентивна консервація як комплекс профілактичних заходів, спрямованих на максимальне поліпшення фізичного стану якомога більшої кількості документів при мінімальному втручанні у їх структуру.

Співробітники відділу наукових технологій

збереження фондів ЦКР НБУВ **Г. М. Новікова**, **І. Є. Скобець** та **А. Г. Суббота** поділилися досвідом впровадження в практику Бібліотеки методичних і технологічних розробок щодо організації збереження фондів. Особливо жваво обговорювався корисний для інших бібліотек і архівів досвід організації контрольно-кліматичної служби, мікологічного нагляду за станом фондів, їх санітарно-гігієнічної обробки, паспортизації книгосховищ, наукової експертизи фізичного збереження документів. Учасники конференції були ознайомлені з розробленою ЦКР інструктивно-методичною документацією з цих питань.

У доповідях, присвячених проблемам збереження спеціалізованих фондів з нотних видань (к. т. н. **М. М. Омельченко**) та газетних видань (**Т. О. Борисенко**), зазначалося, що з огляду на особливості паперу цієї видавничої продукції, вона потребує особливої уваги відносно створення нормативних умов для зберігання, впровадження технологій нейтралізації, опракування та перенесення інформації на мікроносії.

Спільною для більшості бібліотек є проблема депозитарного зберігання, мета якого – забезпечувати повноту книжкового репертуару. Бібліотеки нині не мають можливості повноцінного книгообміну для доукомплектування депозитаріїв, не завжди одержують обов'язкові примірники. У своїй доповіді заступник директора Державної історичної бібліотеки України **А. М. Комська** обгрунтувала доцільність активізації зусиль бібліотек різної відомчої підпорядкованості для вирішення цієї проблеми.

У контексті завдань Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000–2005 рр. особливої уваги заслуговує питання збереження книжкових пам'яток, порушене заввідділом стародруків і рідкісних видань НБУВ, к. і. н. **Г. І. Ковальчук**. Створення єдиного фонду книжкових пам'яток країни, як національної спадщини, а також збереження книжкових пам'яток світового, національного та місцевого рівнів потребують державної підтримки.

Доповідачка підкреслила необхідність затвердження державного статусу хранителя книжкових пам'яток (як це прийнято в світі), що надає установам-фондоутримувачам право виготовлення факсиміле, страхових і робочих мікрокопій пам'яток, у тому числі й за рахунок коштів, котрі виділяються на реалізацію зазначеної Програми. Пріоритетність збереження цінних оригіналів над їх доступністю можна забезпечити, впроваджуючи новітні технології, зокрема оцифрування інформації як метод копіювання оригіналу. Досвід робіт зі створення електронних копій на стародруки у НБУВ порушує ряд нових питань, пов'язаних із вірогідністю негативного впливу процесу копію-

вання на збереженість МОД; складністю спеціальної підготовки документа до копіювання; технічним забезпеченням подальшого зберігання і використання копій. Не менш важливим є завдання обліку всіх копій на стародруковані та рідкісні документи.

Отже, різноманітність питань, порушених провідними фахівцями в галузі консервації і реставрації під час роботи секції, свідчить про актуальність проблеми довготривалого збереження фондів для бібліотек та архівів України. З огляду на результати обговорення різних аспектів проблеми, підкреслимо, що вона може успішно розв'язуватися шляхом подальшого розвитку превентивної консервації та модернізації технологій стабілізації та реставрації. Це можливо лише за умов кооперування наукової, методичної і навчальної діяльності існуючих у країні центрів консервації. Таке кооперування в рамках державної Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000—2005 рр. забезпечить розробку і реалізацію єдиного уніфікованого підходу до консервації різних видів документів.

Учасники секції підтримали пропозиції щодо рекомендацій міжнародної наукової конференції «Бібліотеки — центри науково-інформаційних ресурсів XXI століття» в галузі збереження фондів:

- ✓ розвивати у відповідності з рекомендаціями «Програми збереження та консервації» ІФЛА технологічну базу для створення страхових копій на цінні документи, приділивши особливу увагу технологіям оцифрування документів;
- ✓ розробити нові форми співпраці бібліотек і архівів з органами державної влади для матеріального забезпечення програм збереження та консервації фондів;
- ✓ ініціювати розробку законодавчих актів щодо цільового фінансування робіт з превентивної консервації документів у бібліотеках і архівах;
- ✓ створити комітет з питань стандартизації в галузі збереження бібліотечних фондів;
- ✓ удосконалити роботу із засобами масової інформації та громадськістю з метою створення благодійних фондів сприяння збереженню книжкової й архівної спадщини України.

*Галина Новікова,
завідділом НБУВ,
к. б. н.*

У роботі секції «Документальні ресурси колекційних фондів» (наук. кер. — завсектором НБУВ, к. мист. Г. М. Юхимець, доц. Київського національного університету культури і мистецтв Т. В. Ковальська) взяло участь 24 науковці. З доповідями виступили: співробітників НБУВ — 12, гостей — 1.

Рукописні, архівні документи, колекції є унікальною й найціннішою частиною фонду будь-якої бібліотеки, але саме ці ІР, — наголошували доповідачі, — найменш доступні для науковців. Ситуація може змінитися на протилежну тільки за умов всебічної наукової обробки, дослідження та публікації колекційних фондів (тобто їх розкриття).

«Теоретичні і методологічні аспекти дослідження української періодики 1917—1920 рр.» — тема доповіді к. і. н., с. н. с., консультанта науково-організаційного відділу Президії НАН України Г. Я. Рудого. Він розглядає газетну періодику як важливе багатопланове історичне джерело, унікальне за можливістю інформаційної віддачі. Попри доволі широке вивчення історії газетної періодики

досі не сформоване стале визначення поняття цього особливого виду джерела, не з'ясовано сутність такого поняття, як різновиди газетних джерел. У доповіді наголошувалося на необхідності глибокого аналізу газетної періодики України 1917—1920 рр., розглянуто різні принципи класифікації періодичних видань.

Нині в Україні прискіплива увага приділяється духовній спадщині, що міститься в бібліотеках та рукописних і книжкових зібраннях. Фонди Інституту рукопису НБУВ зберігають унікальний за своїм історико-культурним значенням масив документів. Його м. н. с. Г. В. Міцан узагальнила (доповідь «Документальні матеріали Києво-Могилянської академії в рукописних фондах НБУВ як інформаційне джерело з історії освіти України XVII—XVIII ст.»): аналіз різноманітного за змістом і складом масиву документів із фондів Інституту дає підстави стверджувати, що розвиток культури й освіти України XVII—XVIII ст., і не тільки її, істотно зумовлювався просвітницькою місією

© Новікова Г. М., Київ, 2001